

بررسی فقهی و حقوقی کودک آزاری

تالیف : شهین گنجی مقدم شولمی

www.ketab.ir

سرشناسه	: گنجی مقدم شولمی، شهین، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی فقهی و حقوقی کودک‌آزاری/ تالیف شهین گنجی مقدم شولمی.
مشخصات نشر	: تهران: موسسه انتشاراتی رایان کاویان پویا، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۷ ص.
شابک	: 978-600-8245-15-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۲۱-۱۳۷.
موضوع	: کودک‌آزاری (فقه)
موضوع	: *Child abuse (Islamic law)
موضوع	: کودک‌آزاری -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Child abuse -- Law and legislation -- Iran
رده بندی کنگره	: BP۱۹۸/۶ / ک۹ گ۹ ۱۳۹۶
رده بندی دبیری	: ۲۹۷/۳۷۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۱۶۷۶۶

بررسی فقهی و حقوقی کودک آزاری

تالیف: شهین گنجی مقدم شولمی

ناشر: موسسه انتشاراتی رایان کاویان پویا

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: کیهان ۶۶۴۷۷۶۵۰

بها: ۱۵۰۰۰ تومان

ISBN : 978-600-8245-15-5

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

مرکز پخش و فروش : ۶۶۴۷۷۶۵۰ - ۴۳۰ ۳۰ ۴۰ ۹۳۵۰

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۲	الف- بیان مسئله
۳	ب- اهمیت و ضرورت تحقیق
۳	ج- پیشینه تحقیق
۴	د- سؤالات تحقیق
۴	ه- فرضیات تحقیق
۴	و- اهداف تحقیق
۴	ز- نوع روش تحقیق
۵	فصل اول: کلیات (تاریخچه، مفاهیم و مبانی کودک آزاری)
۶	۱-۱- تعریف کودک
۷	۲-۱- تعریف کودک آزار
۸	۱-۲-۱- تعریف کودک آزاری در برابر مانع تئوریک
۹	۱-۲-۱- تعریف کودک آزاری در بررسیات های جاری
۹	۳-۱- پیشینه و تاریخچه کودک آزاری
۱۰	۱-۳-۱- تاریخچه کودک آزاری در دنیا
۱۱	۲-۳-۱- تاریخچه کودک آزاری در ایران
۱۳	۴-۱- کودک آزاری از منظر فقه اسلامی
۱۴	۵-۱- انواع کودک آزاری در فقه
۱۴	۱-۵-۱- کودک آزاری غیر عمدی
۱۶	۱-۵-۱-۱- غفلت و مسامحه از نظر جسمی:
۱۶	۱-۵-۱-۲- غفلت و مسامحه از نظر عاطفی (هیجانی)
۱۶	۱-۵-۱-۳- غفلت و مسامحه از نظر آموزشی
۱۶	۱-۵-۱-۴- غفلت و مسامحه از نظر پزشکی
۱۷	۲-۵-۱- کودک آزاری عمدی

- ۱۷..... ۱-۲-۵-۱- آزار روانی کودک
- ۱۸..... ۱-۲-۵-۲- آزار جسمی کودک
- ۱۹..... ۱-۳-۵-۱- کودک آزاری غیر جنسی
- ۲۰..... ۱-۴-۵-۱- کودک آزاری جنسی
- ۲۳..... ۱-۵-۵-۱- کودک آزاری اقتصادی
- ۲۴..... ۱-۵-۵-۱- نکدی گری کودکان
- ۲۴..... ۱-۵-۵-۲- قاچاق و خرید و فروش کودکان
- ۲۵..... ۱-۵-۵-۳- بهره کشی جنسی
- ۲۶..... ۱-۵-۵-۴- سوء استفاده از نیروی کار کودک
- ۲۸..... ۱-۶-۱- علل و ابعاد کودک آزاری
- ۲۸..... ۱-۶-۱- علل شخصی، روانی
- ۲۸..... ۱-۶-۱- ۱-۱- و جمعیت
- ۳۰..... ۱-۶-۱- ۲-۱- و صدمات
- ۳۱..... ۱-۶-۲- علل اقتصادی
- ۳۲..... ۱-۶-۳- علل اجتماعی و فرهنگی
- ۳۲..... ۱-۶-۳- ۱- ضعف اعتقادات مذهبی و دینی
- ۳۳..... ۱-۶-۳- ۲- آداب و رسوم فرهنگی ناصحیح
- ۳۴..... ۱-۶-۳- ۳- نظام آموزشی نامناسب
- ۳۵..... ۱-۶-۴- قوانین نامناسب و جرم زا
- ۳۵..... ۱-۷-۱- پیامدهای کودک آزاری
- ۳۵..... ۱-۷-۱- پیامدهای جسمانی
- ۳۶..... ۱-۷-۲- پیامدهای روانی
- ۳۷..... ۱-۷-۳- پیامدهای اجتماعی
- ۳۷..... ۱-۷-۳- ۱- بزه دیده-بزهکار
- ۳۸..... ۱-۷-۳- ۲- کودکان فراری

۳۹..... فصل دوم: شرایط و آثار کودک آزاری در حقوق موضوعه و فقه

- ۴۰-۱-۲- کودک آزاری در گفتمان مراجع داخلی ۴۰
- ۴۰-۱-۱-۲- جایگاه کودک در متون تقنینی غیر کیفری ۴۰
- ۴۰-۱-۱-۱-۲- قانون اجازه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق کودک ۴۰
- ۴۱-۱-۱-۲- منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران ۴۱
- ۴۲-۱-۱-۲- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان ۴۲
- ۴۵-۱-۲- جایگاه کودک در متون تقنینی کیفری ۴۵
- ۴۶-۱-۲-۱-۲- قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ ..... ۴۶
- ۴۸-۱-۲-۲- قانون آیین دادرسی کیفری ۴۸
- ۴۹-۲- حمایت از تمامیت جسمانی کودک در برابر کودک آزاری قبل از تولد ۴۹
- ۴۹-۱-۲- حمایت از حق حیات ۴۹
- ۵۰-۲-۲- حمایت در برابر صدمات و ضربات جسمانی و بیماریها با توجه به حقوق ۵۰
- ۵۳-۳-۲- حمایت از تمامیت جسمانی کودک در برابر کودک آزاری بعد از تولد ۵۳
- ۵۳-۱-۳-۲- حمایت از حق حیات ۵۳
- ۵۴-۱-۱-۳-۲- فرزندکشی ۵۴
- ۵۴-۲-۱-۳-۲- علل فرزندکشی ۵۴
- ۵۴-۳-۱-۳-۲- تعریف و اشکال فرزندکشی ۵۴
- ۵۵-۴-۱-۳-۲- حکم کشتن فرزند توسط والدین ۵۵
- ۵۶-۴-۲- صدمات جسمی ۵۶
- ۵۷-۱-۴-۲- صدمات جسمانی غیرجنسی: ۵۷
- ۵۷-۱-۴-۲- ضرب و جرح و قطع عضو ۵۷
- ۵۸-۲-۱-۴-۲- تنبیه بدنی ۵۸
- ۶۲-۳-۱-۴-۲- عدم تأمین نفقه از سوی والدین با توجه به عرف ۶۲
- ۶۳-۵-۲- صدمات جسمی جنسی ۶۳
- ۶۳-۱-۵-۲- زنا با کودک و حمایت در برابر زناي والدین ۶۳
- ۶۵-۲-۵-۲- لواط با کودک و حمایت در برابر لواط والد ۶۵
- ۶۶-۳-۵-۲- تضحید با کودک و حمایت در برابر تضحید والدین ۶۶

فصل سوم: سیاست تقنینی و کیفری ایران در پاسخدهی به پدیده کودک آزاری ۶۷

- ۶۸-۱-۳- سیاستهای کلان پاسخدهی جنایی به کودک آزاری ۶۸
- ۶۸-۱-۳-۱- مستندات قانونی در سیاست های کلان ۶۸
- ۶۸-۱-۳-۲- الزامات تقنینی و حمایتی در سیاست های کلان ۶۸
- ۶۹-۲-۳- طراحی محورهای موردی پاسخدهی جنایی به موضوع کودک آزاری ۶۹
- ۶۹-۱-۲-۳- مستندات قانونی در طرح های محوری ۶۹
- ۶۹-۲-۲-۳- الزامات قانونی در طرح های محوری ۶۹
- ۷۰-۳- اقدامات واکنشی و تدابیر کیفری به موضوع کودک آزاری ۷۰
- ۷۰-۱-۳-۳- الزامات قانونی در تدابیر واکنشی ۷۰
- ۷۲-۳-۳- پیشینی واکنشهای غیر کیفری ۷۲
- ۷۳-۴-۳- تدابیر تامینی و حمایتی ناظر به کودک آزار دیده ۷۳
- ۷۳-۱-۴-۳- مستندات و بنی در تدابیر تامینی و حمایتی ۷۳
- ۷۳-۲-۴-۳- الزامات قانونی بر این زمینه ۷۳
- ۷۳-۱-۲-۴-۳- الزامات ناظر به کودک آزار دیده ۷۳
- ۷۶-۲-۲-۴-۳- الزامات ناظر به فرایند بررسی ۷۶
- ۸۰-۵-۳- کارنامه اجرایی قوه قضائیه در حوزه کیفر آزاری ۸۰
- ۸۱-۱-۵-۳- ضعف در سیاستهای کلان تقنینی ۸۱
- در زمینه سیاست های کلان تقنینی ضعف هایی وجود دارد که در ادامه آن ها را بررسی می کنیم
- ۸۱-۱-۵-۳- فقدان هر گونه راهبرد پاسخدهی تعریف شده ۸۱
- ۸۱-۲-۱-۵-۳- عدم ثبت عنوان کودک آزاری ۸۱
- ۸۱-۳-۱-۵-۳- عدم پیشینی عنوان خاص کودک آزاری در مبادی ورود دادگاهها ۸۱
- ۸۲-۴-۱-۵-۳- عدم تعیین دقیق مصادیق کودک آزاری ۸۲
- ۸۴-۵-۱-۵-۳- غیر قابل استفاده بودن آمارهای موجود ۸۴
- ۸۴-۲-۵-۳- محورهای موردی پاسخدهی قوه قضائیه به موضوع کودک آزاری ۸۴
- ۸۴-۱-۲-۵-۳- اقدامات پیشگیرانه ۸۴
- ۸۵-۲-۲-۵-۳- اقدامات کیفری ۸۵

۳-۲-۵-۳- تدابیر تأمینی و حمایتی ناظر به کودک آزار دیده ۸۷

فصل چهارم: چالش ها و چشم انداز های نظام کیفری ایران در حوزه کودک

آزاری ۸۹

۱-۴- چالش های کیفری و حمایتی در حوزه کودک آزاری ۹۰

۱-۱-۴- چالش ها در تدابیر کیفری ۹۰

۲-۱-۴- چالش ها در تدابیر تأمینی ۹۱

۳-۱-۴- چالش ها در تدابیر ناظر به فرآیند دادرسی موضوع کودک آزاری ۹۳

۱-۳-۱-۴- عدم شکل گیری نظام دادرسی مؤثر و عادلانه ۹۴

۲-۳-۱-۴- متروک ماندن ماده ۶ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان ۹۵

۳-۱-۴- عدم دسترسی به شعب تخصصی ۹۶

۴-۳-۱-۴- عدم استفاده مطلوب از ظرفیتهای موجود نهادهای غیردولتی و نیروهای مردمی ۹۶

۲-۴- چشم انداز آینده: مداخله قوه قضائیه در حوزه کودک آزاری ۹۷

۱-۲-۴- سیاستهای کلان پاسخگویی قوه قضائیه در حوزه کودک آزاری ۹۸

۱-۱-۲-۴- تشکیل بانک جامع اطلاعات ۹۸

۲-۱-۲-۴- طراحی راهبرد کلان پاسخگویی ۹۹

۳-۱-۲-۴- تجمیع نظام پاسخها ۱۰۰

۲-۲-۴- سیاستهای کلان پیشگیری (پاسخهای کنش و کنشی) ۱۰۲

۱-۲-۲-۴- اقدامات ویژه پیشگیرانه در قبال کودک در معرض خطر ۱۰۲

۲-۲-۲-۴- تدابیر کیفری ناظر بر کودک آزاری ۱۰۴

۳-۲-۲-۴- تدابیر خاص ناظر به کودک آزار دیده ۱۱۱

۳-۲-۴- تدابیر ناظر به فرآیند دادرسی کیفری ۱۱۳

۱-۳-۲-۴- پیش بینی جرایم علیه عدالت کیفری ۱۱۳

۲-۳-۲-۴- ایجاد شعب ویژه رسیدگی به جرایم کودک آزاری ۱۱۴

۳-۳-۲-۴- اصلاح فرآیند دادرسی کیفری ۱۱۶

۴-۳-۲-۴- پیش بینی امکان حضور وکیل در دادگاه ۱۱۷

۵-۳-۲-۴- پیش بینی بستر قانونی در جهت استفاده از ظرفیت نهادهای غیردولتی و نیروهای

مردمی ۱۱۷

۱۱۹ ..... نتیجه گیری

۱۲۱ ..... منابع و ماخذ

www.ketab.ir

مقدمه

گسترش روز افزون مساله کودک آزاری ذهن را به مخاطره راه کاری اساسی بر پيش گيري اين مساله مي اندازد. به راستي در فقه اسلامي چه راه کارهايي براي مقابله با اين پديده توصيه شده است اسلام براي امر تربيت اهميت ويژه اي قائل شده است اما براي خروج از امر تاديب و برخورد هاي خشونت آميز و آزار تدابير تقويي را تدوين نموده است از منظر موازين اسلامي آزار ديگران حرام است و آزار اعم از آزار فزيكي مانند ضرب و شتم و يا آزار معنوي مانند هتك حرمت و حيثيت افراد است لذا هرگونه عملي كه منافي با كرامت بشري باشد از نظر اسلام مردود است. براي بركي صحيح از اقدامات صورت گرفته در قبال پديده کودک آزاری از سوي دستگاه های دولتي و نهادهای غیردولتی لازم است تا نقش کودک در گفتمان مقنن و جایگاه قانونی نهادهای مختلف را مشخص اين پديده بيان شود. بدین منظور این بند به دو قسمت تقسیم شده است. در قسمت اول جایگاه کودک با تاکید بر پديده کودک آزاری در قوانين موضوعه موردبررسی قرار گرفته و سپس در قسمت دوم آن قانونی اقدامات نهادهای مختلف دولتي و غيردولتي بيان مي گردد.

الف- بيان مسئله

کودک آزاری از مصادیق افعال حرام و مجازي را در فقه و احکام جزایی اسلام دارد کودک در فقه اسلامي به کسی اطلاق می شود که به سن باغچه رسیده باشد لذا در احکام فقهی این دسته از افراد فاقد مسولیت مدنی و کیفری هستند. در واقع کودک آزاری، هر نوع کوتاهی یا غفلت و ارتکاب عملي که به نحوی به بهداشت و سلامت روانی کودک منجر شود، یا در آن خدشه وارد کند و مانع رشد بهنجار وی شود (شامبانی، ۱۳۸۲، ص ۱۹) کودک آزاری ممکن است جسمی باشد مانند رفتارهای جنسی، تماس جنسی، بهره برداری جنسی... و یا ممکن است عاطفی باشد، مانند هرگونه رفتار نامناسب رفتاری، شناختی، مانند آزارهای کلامی و غیر کلامی، سرزنش و تحقیر، ناسزا گفتن... (همان، ص ۱۰۵) در جمهوری اسلامی ایران

در آذر ماه سال ۱۳۸۱ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان به تصویب رسید و اولین بار احکام کودک آزاری را وارد ادبیات حقوقی کیفری ایران کرد و در ماده ۳ و ۴ این قانون مصادیق کودک آزار بیان شده است اما اگر چه تصویب این قانون می تواند گام بسیار مهمی در زمینه پیشگیری کیفری از کودک آزاری داشته باشد در عین حال باید گفت که نظام کیفری دارای ظرفیت و

استعداد محدود بوده و قادر به کنترل بخشی از جرایم می باشد. در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز در بند یک ماده ۵۹ رفتار والدین و اولیای قانونی صغار را در صورت تجاوز از حد متعارف موجب پی گرد می داند و نیز در قانون جرایم رایانه ای مصوب ۱۳۸۸ هرگونه سوء استفاده از کودکان در فضای مجازی که تحت عنوان پورنوگرافی ذکر شده را ممنوع دانسته و مجازاتهایی را مقرر داشته است. از آنچه پرسش اصلی تحقیق را تشکیل می دهد این است که مصادیق و عناصر مادی و معنوی کودک آزاری چیست و حقوق جزای اسلام و ایران چه رویکردی بدین موضوع دارد و فرضیه اصلی تحقیق متنی بر این است که هر گونه ایراد ضرر و صدمه اعم از جسمی و روحی به کودکان مصداق عنصر مادی جرم کودک آزاری و قصد ارتکاب و یا عدم ارتکاب در صدق عنوان کودک آزاری چندان قابل اعتنا نبوده و عنصر معنوی اعم از نیت ذاعل است. در این تحقیق ضمن بررسی مبانی و مبادی فقه امامیه به حقوق کودک و کودک آزاری، به حقوق و قوانین موضوعه در این باره نیز پرداخته خواهد شد.

ب- اهمیت و ضرورت تحقیق

ناتوانی و یا کم توانی که در دفاع از خود در مقابله با جرایم و مجرمان لزوم حمایت از این قشر را مضاعف نموده است. همچنین بررسی ابعاد قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ و بررسی و تحلیل نقاط ضعف و قوت آن جهت کاهش آمار کودک آزاری و فرهنگ سازی تدریجی در جامعه مدنی و حقوقی است. حفظ حقوق بشر موصوف از جمله ضرورت های این تحقیق می باشد.

ج- پیشینه تحقیق

در میان کتب فقهی مانند جرم الکلام محمدحسن نجفی (۱۳۰۹) و سرائع الاسلام محقق (۱۴۱۱) و کتاب القضاء میرزا حبيب الله رشتی (۱۴۰۹) و الروضه البهیه شریانی (۱۴۰۷) و مسالک الافهام شهید ثانی (۱۴۰۸) و... می توان به جرایم علیه اشخاص و اطفال مطالبی را مشاهده نمود اما به صورت اختصاصی می توان به موارد زیر اشاره کرد. آقای زینالی، حمزه (۱۳۹۹) در مقاله ای تحت عنوان «نوآوری های قانونی حمایت از کودکان و نوجوانان و چالش های فراروی آن به موضوع کودک آزاری و رویکرد قانون مذکور در این باره پرداخته است. آقای محمدی، حمید، (۱۳۸۴) در مقاله ای تحت عنوان «بررسی پدیده کودک آزاری» به ابعاد و تحلیل قرار داده است.

طاهری ، حبیب الله (۱۳۸۹) در مقاله «بررسی جرم کودک آزاری از دیدگان قانون مجازات اسلامی و فقه امامیه» به مبانی فقهی جرم مذکور و رویکرد و تحصیل قانون مجازات اسلامی در این خصوص پرداخته است

د- سؤالات تحقیق

- ۱- منظور از کودک آزاری چیست و مصادیق آن کدام اند؟
- ۲- فقه امامیه چه رویکردی در خصوص جرم کودک آزاری و مجازات های آن دارد؟
- ۳- آیا سیاست کیفری و تقنینی ایران در برخورد با جرم کودک آزاری نیازمند اصلاح و بازنگری است؟

ه- فرضیات تحقیق

- ۱- هرگونه آزار جسمی و روحی علیه کودکان مانند کتک کاری ، بیگاری ، سود استفاده ، فحشا ، ناسزا گفتن ، تحقیر ... از مصادیق جرم کودک آزاری است.
- ۲- فقه امامیه تأکید بر حفظ حقوق کودک داشته و هرگونه کودک آزاری حرام و موجب تغییر و حد خواهد بود.
- ۳- هر چند در سالهای اخیر سیاست های حمایتی ایران از کودکان و نوجوانان دارای نوآوری های اساسی بوده است لیکن جامع نبوده و نیاز به اصلاح و بازنگری دارد.

و- اهداف تحقیق

- ۱- شرح و بررسی جرم کودک آزاری از دیدگاه فقه امامیه و تبیین آیات و روایات وارده در این خصوص
- ۲- ارائه رویکرد حقوق جزای ایران و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان به جرم کودک آزاری
- ۳- لزوم بیان خلاء های قانونی در خصوص پدیده آزاری و راهکارهای مناسب در این باره

ز- نوع روش تحقیق

در این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی استفاده خواهد شد.